

DİNLERİN BEDEN ALGISI VE KADIN BEDENİNİN DENETİMİ

Handan KARAKAYA¹

Geliş Tarihi: 09/11/2021

Kabul Tarihi: 21/11/2021

ÖZET

Beden toplumsal bütün içerisinde farklı faktörlerin etkisiyle biçimlenen bir bütünü ifade etmektedir. Birey dünyaya geldiği günden itibaren aslında bir biçimlendirilme sürecine tabidir. Bu biçimlenme sürecine tutumu, davranış, cinsiyet algısı, eşlik etmekle birlikte, beden en ön sırada durmaktadır. Toplumlar, dinler, kültürler, aileler, gelenekler kendi normlarına göre biçimlenmiş bedenler arzu etmektedirler. Bu bağlamda dinlerin de bedenlerin biçimlenişi üzerinde önemli bir güce sahip olduğunu söyleyebiliriz. Dinler açısından bedenler normlarını pratik ve görünürlük kazandığı alanlardır. Dolayısıyla bedeninin dinin değerleri üzerinden biçim alması, buna uygun tutumlar benimsemesi idealize edilmiş dindar bireyin görünürlüğünü ifade etmesi bağlamında önemlidir. Bu bağlamda dinler açısından bedenler dini değerlerin işlendiği ve içerik kazandığı alanlar olmakla birlikte bu idealize edilmişliğin yaşama katılım sürecini de üzerinde taşımaktadır. Bu çalışmada bedenlerin dinler tarafından algılanış biçimleri ve bu algılanış biçimleri üzerinden de kadın bedenini denetim süreçleri üzerinde durulacaktır. Tüm dinlerin beden algılarını ortaya koymak bu çalışmanın sınırlarını aşan bir konudur. Dolayısıyla dinlerin beden algısı üç kitaplı din üzerinden ele alınacaktır. Bu çalışma kaynak taraması ve doküman incelemesi teknikleri kullanılarak elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Beden Algısı, Beden Denetimi, Kadın Bedeni

¹ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, hkarakaya@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2749-4277

Religions' Body Perception And The Control Of The Woman Body

ABSTRACT

The body expresses a whole that is shaped by the effect of different factors in the social whole. The individual is actually subject to a period of formation from the day she/he is born. Attitude, behavior, and gender perception accompany this shaping process, but the body is at the forefront. Societies, religions, cultures, families, traditions desire bodies shaped according to their own norms. In this context, we can say that religions have an important power on the formation of bodies. In this context, we can say that religions have an important power on the formation of bodies. Therefore, it is important that her/his body is shaped by the values of religion and that she adopts appropriate attitudes in terms of expressing the visibility of the idealized religious individual. In this context, in terms of religions, although the bodies are the areas where religious values are processed and gained content, they also carry the process of participation of this idealizedness in life. In this study, the way bodies are perceived by religions and the control processes of women's bodies through these perceptions will be emphasized. Revealing the body perceptions of all religions is a subject that goes beyond the limits of this study. This study was carried out with the data obtained by using literature review and document review techniques.

Keywords: Religions, Body Perception, Body Control, Woman Body

BEDEN

Beden toplumdan bağımsız salt biyolojik bir mekanizma olarak algılanamaz. Beden, biyolojik olduğu kadar toplumsal bir olgu olarak da varlık taşımaktadır. Dolayısıyla bedeninin biyolojik ve toplumsal bütünlüğü içinde bir kendiliği söz konusu değildir. Bu yönüyle bedenler toplumsal ve tarihi süreçlerin, inançların, kültürlerin ve yaşam biçimlerinin pratik kazandığı, görünür olduğu alanlar olarak ifade edilebilir. Bu da bedenlere toplumsal hiyerarşide bir yer belirleme fonksiyonu yüklemektedir. Bu, beden açısından bir sınıflandırmayı, disipline edilmeyi, bütünlüğü içerisinde tabusal alanlar oluşturmayı, tabuların ifşa edildiği alanları işaretlemeyi ve nihayetinde değerli ya da değersiz olmayı beraberinde getirmektedir (Yumul, 2012: 90). 1980'lerden sonra sosyal bilimlerin tartışma konuları arasına giren beden, bir eyleyen olarak dikkatlerin odaklandığı alandır. Bedenin, benlik algısının inşasında aldığı rol onun biyolojik bir olgudan daha fazlası olduğunu ortaya koymaktadır. Beden, toplumsal bütünün inşa ettiği yaşam alanında doğanın bir parçası ve temsili olarak durur. Doğanın bir parçası olarak toplumsallığın içine uzanan alan üzerinde toplum bir yandan kendini inşa eder ve işaretler ve diğer yandan bu insanın sınırlarını belirler. Tarihsel ve kültürel süreçler içerisinde bedeninin kullanımına ilişkin normlar, “uygun, kullanışlı ve gerekli” olanı tanımlar. Toplumsal bütün sosyal fiziksel olarak bedeni yeniden inşa ederken, bedeninin doğaya aidiyetini pek dikkate almaz. Bunun temel nedeni bedeninin sosyal ve kültürel normlar üzerinden inşa edilmiş sürecinde “uygun, kullanışlı ve gerekli” olana duyulan istek ve ihtiyaçtır (User, 2010: 148-149). Dolayısıyla beden “uygun olan” a evrildiği oranda tanınırlık ve kabul kazanır. Bunun yanında beden bir iletişim aracı olarak da tanımlanmaktadır. Bu iletişim aracı olma fonksiyonu üzerinden inşa edilmiş bedenler, toplumsal bütünün yeni üyelerine “nasıl olunması” gerektiği mesajını üzerinde taşıyarak veririler. Bu görünürlüğü kazanma sürecinde beden, büyük ya da küçük birçok müdahaleye maruz kalmaktadır. Söz konusu müdahale bedeninin sahibi tarafından gerçekleştirilebileceği gibi dışardan kişilerce de pratik edilebilir. Böylece beden hem bir iletişim aracı hem de bir model olarak bireyin doğduğu günden itibaren inşa edilir (Okumuş, 2009: 3). Aslında benden birçok açıdan hem toplumsal hem de kültürel olarak üretilmiş bir alan olarak da ifade edilebilir. Bu nitelikler bedeni bireysel olduğu kadar kamusal bir alana da dönüştürmektedir. Bu açıdan bakıldığında beden toplumsal ve kültürel ilişkilerin üretildiği bir alan

olarak da karşımıza çıkmaktadır. Toplum bireyin gelişim sürecinde seyirlik bir meta olarak kodladığı beden üzerinden toplumsal ilişkileri yeniden üretileceği bir alan açmış olur (Kaylı, 2015: 144-145).

Benden kavramının kullanımı, kendi içinde bir alan olma durumu, canlılık, biçimlendirilebilir olmayı da beraberinde getirmektedir. Temelde bu biçimlendirilebilirlik içinde denetlenebilir olmayı da saklamaktadır. Bu bağlamda beden, tüm toplumlarda farklı şekillerde bir denetim nesnesi olabilmektedir. Bu denetimin temel belirleyicileri, dinler, gelenekler, kültürler, siyasi yapılar olabilmektedir. Toplumsal bütünün bir varlık ve görünürlük kazanmasında bir güç noktası olan beden, toplumun talep ettiği bireyin yaratılmasında da bir yönüyle temel aktördür. Bedenin denetimi toplumsallaşma sürecinin en önemli basamaklarından birini oluşturmaktadır. Toplumsallaşmanın ilk kurumu olarak kabul edilen ailede kadın, erkek ve birey olmaya dair bedenler inşa edilir ve işaretlenir. Eğitim aracılığı ile bu inşa süreci devam eder. Eğitim inşa edilen bedenlerin biraz daha incelikli olarak biçimlendirilmesinde rol alır. Kamusal hayat ise biçimlendirilen bedenlerin çok yönlü olarak denetlendiği bir alandır. Bu alanda biçimsellikten farklılaşmış bedenler içiştir edilerek, tasarlanmış biçimselliğin kalıplarına sinmeye (sığmaya) doğru zorlanır. Toplumsal olarak oluşturulmuş bir varlık olarak beden, cinsiyet olarak da işaretlenmiş ve irksal hâkim söylemlerin keşiştiği, bireylerin fizikselliğinin gelişimini ve bireylerin fiziksel aktiviteye katılımını veya direnişini etkileyen tartışmalı bir siyasi, kültürel güçler bölgesi olmaktadır (Azzarito, 2009: 19). “Bedensel İlişkiler” ağı (Okumuş: 2009: 2) olarak da okunan bedenin toplumsal ilişkiler içindeki konumu, sosyal, ekonomik, siyasal, ideolojik, dini müdahalelerin alanıdır. Bu yönüyle bedene müdahale, iktidarlar, ideolojiler, dinler ya da sağlık sistemleri gibi toplumun farklı kurumları üzerinden yapılabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bedenlerin denetiminin, toplumsal bütün içerisinde her yaklaşımın idealleştirdiği bedenlere ulaşma çabasının bir sonucu olmasıdır. Bu açıdan beden, aynı zamanda farklı denetim mekanizmalarının çatışma alanı olarak da biçimlenmektedir. Toplumsal kurumların ortaya koyduğu normlar, birbirinden çok farklı olmayan denetim mekanizmaları gibi işleyerek beden üzerinde bir denetime sahip olurlar. Daha açık bir ifadeyle bedenlerin denetim biçimleri toplumdan topluma değişmekle birlikte aynı toplum içerisindeki kurumların bedene yaklaşımı benzerlik taşır. Söz konusu denetim süreci çoğunlukla aile, din, kültür,

gelenek gibi kurumlar içerisinde biçimlenmekle birlikte tüm kurumlara siner. Böylece toplumun mensuplarının bedenleri üzerinde kurduğu denetimler sayesinde yazılı olmayan normlara somut biçimler kazandırılır. Bu yaklaşım toplumlara toplumsal denetimi bedensel denetimler üzerinden gerçekleştirme fırsatı verir. Bu bağlamda Yunan etiği de beden bir denetim sürecine tabi olmasından yanadır. Buna göre bedeninin özelemlerinin, içgüdülerinin ve duygularının bir özdenetim tarafından yönlendirilmesi gerekir. Beden kendini bulmaya bırakılabilecek bir alan olarak düşünülmez. Hatta bu bir başıboşluk olarak değerlendirilir ve şiddetle reddedilir. Bedenin anlamları ve işaretleri arasındaki zıtlıkların kökenleri Aydınlanma dönemine kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda beden ruh ve beden akıl çatışması aydınlanma dönemi sonrasında yerini beden sosyal yaşamın yaratılmasındaki rolünün önemi tartışmalarına bırakmıştır. Goffman da toplumsal olarak sosyal deneyimin yaratılmasında ve sosyal etkileşimin sürdürülmesinde bedenin görünüşünün ve yönetiminin önemini vurgulamıştır (Shilling, 2005: 8). Bu bağlamda denetim, bireylerin bedeni ve bilişsel algıları üzerine uygulanır. Bu, bireylerin toplum tarafından kabul görme durumlarını artırırken aynı zamanda onları daha uysal hale getirir. Toplumsal yapıların çeşitli kurumlar aracılığı ile ördüğü ve geliştirdiği denetim gücü, bireyler hakkında bilgi edinme sürecini kolaylaştıran gözetim, inceleme ve disiplin teknikleri gibi tekniklerinin ortaya çıkması yoluyla yaygınlık kazanmıştır. Bedenler üzerindeki denetim çoğunlukla doğrudan gerçekleşen denetimler değildir. İdealize edilmiş bedenler ve tutumların takip edilmesi beklentisi bu denetimin başlangıç noktasını oluşturur. Normal olanın inşası sosyal kontroller aracılığı ile pekiştirilir ve farklı, anormal olarak etiketleme pratiği denetimin yaptırım kısmını oluşturur (Sawicki, 1991: 22).

Foucault (1992: 31) ayrıca tarihçilerin bedeni nüfus ve tarihsel bir patoloji alanı olarak da incelediklerini ifade etmektedir. Ona göre bu yaklaşım, bedenin biyolojik bir içerik olarak ele alınıp incelenmesine güç kazandırmıştır. Ancak bunun yanı sıra beden, siyasal ve sosyal yapının üretim araçlarından biridir. İktidar ilişkileri beden üzerinde doğrudan bir müdahale oluştururken, onun ekonomik kullanımı da bu sürece koşuttur. Bu noktada Foucault'ya göre bedenin iktidar ve egemenlik ilişkileri tarafından kuşatılmasının temel nedeni üretim gücü olmasından kaynaklanmakta ve burada beden sosyal kurumların da nesnesi olmaktadır. Bu yönüyle beden,

hem üreten hem de tabi kılınmış olan olduğundan yararlı bir güç olarak tanımlanmıştır. Bedenin öznelleşme süreci açısından üretim ve tabi kılınma önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Bedenin yeterlilikleri bağlamında ele alınışı, onun işleyen mekanizma içerisinde daha fazla yararlı hale getirmekte ve bu yarar üzerinden daha itaatkâr kılmaktadır. Bu süreçle birlikte insan bedeni onun derinlerine inen ve onu yeniden oluşturan bir iktidar mekanizmasının nesnesi olmaktadır.

Foucault bir toplumsal beden olarak tanımladığı biyoiktidarı ise denetimin, şiddet içeren gücün aksine görünüşte iyiliksever, ancak tuhaf biçimde istilacı ve etkili bir toplumsal denetim biçimi olarak ifade eder. Burada talepler, şiddet veya güç tehdidiyle değil, arzular yaratarak sağlamaktadır. Böylece bireyleri belirli kimliklere bağlamak suretiyle bireylerin, davranışlarının ve bedenlerinin yargılanacağı ve kendilerini denetleyecekleri normlar oluşturulmaktadır (Sawıçki, 1991: 67). Bu aslında farkında olunmayan yüksek bir denetim gücü ortaya çıkarmaktadır.

Nazlı (2005: 74)'nın Simmel'den aktardığına göre, insan, eylemleri ile tarihsel süreçte dünyayı üreten bilişsel bir öznedir. Bu bağlamda tarihsel bilgi ya da birikim, insan deneyiminin ve eylemlerinin tarihini oluşturmaktadır. Bireylerin birbirleri ile etkileşimi toplumsal ve kültürel formlar açısından bir temel oluşturmaktadır. Klasik sosyologların birçoğu tarafından beden, toplumsal yaşamın kurgulanmasında önemli bir araç olarak tanımlanmıştır. Bedeni, insan toplumunu yansıtan ve temsil eden mikro bir evren olarak tanımlayan Turner (2011: 105), bu noktada imajın benlik ve bedensel huzur algısıyla yakından ilgili olduğunun altını çizmektedir. Yine Bourdieu bedeni ait olduğu sınıfın ve toplumun kültürel mirasının görünür alanı olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte kültürel ve toplumsal mirasın görünür alanı olan beden, statik değildir. Dinamik olmasıyla dönüştüren ve dönüşen bir süreci de ifade etmektedir (Demez, 2009: 17). Modernliği yüksek bir toplum, özellikle popüler kültür ve fitness, sağlık ve sporun kitle iletişim araçları yoluyla, bedenle ilgili kültürel mesajların sürekli olarak üretildiği ve bireylerin yaşamlarına nüfuz ettiği bir görüntü dünyası, bedensel görünürlük dünyası olarak değerlendirilmektedir (Azzarito, 2009: 19). Burada kimlikler bir anlamda görünmez kılınarak, var olma bir beden olmaya indirgenmiş görünmektedir. Okumuş (2016: 47) da bedeni insan varlığının aynası olarak değerlendirirken, toplumsal ilişkilerin gerçeklik

kazanmasında bedenin topluma arzının atını çizmektedir. Ona göre bedenlerin toplumsal alanlarda birbiri ile karşılaşması, etkileşime girmesi, karşılıklı müdahale süreçlerinin oluşması, zayıf-güçlü diyalektiğinin görünürlük kazanması gibi süreçlerin tamamını içine almaktadır. Bu da bedene iki yönlü bir müdahaleyi açığa çıkarmaktadır. Bedenin içinden gelen müdahale isteğine, Simmel'in (Nazlı, 2005: 74) bedenin bilişsel bir özne olarak tarihsel dünyayı ürettiği yaklaşımını örnek verebiliriz. Dış dünyadan bedene yönelik müdahaleler ise sanat, estetik, hükmetme, biçimlendirme, yasaklama, iktidar kurmada araçsallaştırma gibi birçok farklı boyutu içinde taşımaktadır (Okumuş, 2016: 47). Denetim ve denetim süreçleri beden açısından kökleri tarihin, kültürlerin, geleneklerin ve toplumların derinliklerine uzanan bir gerçekliktir. Bu denetimin en önemli aktörlerinden birisi dindir. Din farklı biçimlerde ve farklı yollarla bedeni denetleme yolları izlemiştir. Bu açıdan bakıldığında beden bir anlamda dinin buyruklarının, normlarının, yaptırımlarının somutluk ve pratiklik kazandığı bir alan olarak tanımlanabilir. Bu da bedeni din açısından bir çatışma ve iktidar ikamet etme alanı haline getirmektedir. Dolayısıyla dinler her bir beden üzerinde görünürlük kazandırdıkları normları aracılığı ile idealize ettikleri toplumsal bütüne erişmeyi arzulamaktadırlar. Bu yönüyle bakıldığında beden dinler açısından vazgeçilmesi imkânsız bir alandır. Tüm denetim ve gücün pratik kazandığı alan olarak beden, toplumsalın yeniden inşasında en temel alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Yaratılış mitinde Adem ve Havva'nın yasak ağaçtan yedikleri elmanın tüm masumiyetlerini ortadan kaldırması ve onları çıplak bırakması aslında bedenin dinler tarafından denetim sürecinin bir göstergesi olarak okunabilir. Dinler açısından kadın bedeni daha özellikli bir denetim ve gözetimi hak etmektedir. Üç semavi dinin buyrukları, yakından bakıldığında, kadın bedeninin denetimine dair daha sert normlara sahiptir. Kadın bedeninin denetimi, dinlerin içinde yer aldıkları toplumsal yapıların ataerkil değerlerinden de etkilenecek biçimlenmektedir.

DİN VE BEDEN İLİŞKİSİ

Din içinde yaşadığı toplumun ilişkiler biçiminden başlamak üzere tüm toplumu kuşatan bir iktidar alanı örmektedir. Din yönetmek, düzeltmek, tasarımılamak, kuşatmak gibi içeriklerle toplumsal hayatla ilişki kurmaktadır. Bu yönüyle hayatı kuşatıcı bir güce sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Dolayısıyla dinin insan hayatındaki konumu, sadece ibadethaneler ile sınırlı olmadığı gibi ibadethanelerin duvarları ile de sınırlı değildir. Din, tüm hayatı kuşatan simge ve ritüeller üretmektedir. Bu açıdan dinin idealize ettiği birey sosyal hayatın bütünlüğü içinde inşa edilmektedir. Din dendiğinde ilk akla gelenler, simge ve anlam ağları üzerine kurulmuş olan ritüeller, tabular, inanç pratikleri, yasaklar, uyulması gereken normlardır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda din kavramının içinde bir denetim ve kuşatmayla birlikte toplumsal bütünde yer aldığını söyleyebiliriz (Özdudun, 2015: 76). Din açısından bedeninin fani ve dünyalı olması bir yadsınma ve ötekileştirmeyi de beraberinde getirir. Bu bağlamda öne alınması gereken, ilahi olan ve ideal olan ruhtur. Dolayısıyla bedenin istekleri de tıpkı kendisi gibi dünyalı, geçici ve anlaktır. Bu bağlamda “kalıcı ve sonsuz” olana odaklanmak gerekmektedir. Kalıcı ve sonsuz olan ise maddeden bağımsız bir varlığa sahiptir. Beden ve bedenin arzuları, asıl olan uhrevi hayattan uzak ve geçici (fani) olan dünyaya aittir. Bu nedenle din açısından doyurulması gereken arzular bedenin değil ruhun arzuları olmalıdır. Bedenin arzu ve beklentileri kontrol altına alınabildiği ve yok sayıldığı oranda ruh ve beden uyumu sağlanabilir, Dinin idealize ettiği yaşama, ideale (asıl) olana ulaşabilmenin önemli bir boyutunu ibadet pratikleri oluşturmaktadır. Bu ibadet pratikleri beden tarafından yerine getirilmektedir. Beden bu pratikleri yerine getirirken, yeni bir biçime doğru da evrilmekte ve içerik kazanmaktadır. Bu bağlamda bedenin sıkı bir denetim altında tutulması ve terbiye edilmesi büyük değer taşır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi din beden denetiminde önemli toplumsal kurumlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Din aracılığı ile bedenin denetlenmesi arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Dinler her ne kadar ibadet, inanç ve yaratıcıya yakarma temelinde bir söyleme sahip olsa da bu söylemi beden aracılığı ile somut bir zemine oturtmaktadırlar. Hristiyanlıktaki ruh ve beden arasındaki zıtlık da bu bilgilerden beslenmektedir. Buna göre ruh, yükseğe ve yukardan gelene doğru yönelirken, beden onu dünyaya doğru çekmektedir. Hristiyanlık bedeni manastırda çileci bir hayata zorlayarak günahlarından arındırmaya ve yukarıdan gelene yaklaştırmaya çalışır (Canatan, 2016: 203). Hristiyanlıkta kurtuluşa ermek için alt edilmesi gereken beden, günahın simgesi ya da temsili olarak kabul edilmiştir (Demir, 2018: 314). Bu bakışın bir yansıması olarak “acı” her türlü günahın pratik edilmesinde bir araç olan bedenin terbiye edilmesinde önemli bir işleve sahiptir. Bu bağlamda bedenin hazlarla

buluşmasına izin vermek, bir anlamda günahlara kapı aralamak olarak değerlendirilmektedir. O kadar ki eşler arasındaki cinsel ilişki bile hazdan arındırılarak üremeye hizmet eden bir eyleme dönüştürülmüştür. “Tertullian (M.S.160-225)’a göre cinsellik Adem ve Havva’nın cennetten kovulmalarından sonra dünyaya gelmiştir. Daha sonra insanlık, ruhun Tanrı’ya manevi yakınlığını engelleyen bedenın bastan çıkmasıyla başarısızlığa uğramıştır. Kendisinin evli olmasına rağmen, evlilikte bile cinsel ilişkinin caiz olmadığına inanmaktadır” (Topcan, 2010: 56).

Bedeni dikkate almak, taleplerine duyarlı olmak bir zayıflık göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda “acı” bir yandan dini bedene işaretlemenin bir yolu olarak kabul edilirken, diğer yanda günahların coşturucusu olarak kabul edilen şeytanın benden ve zihinden uzak tutulma aracı olarak tanımlanmıştır. Birçok din açısından çile çekme, acı duyma, beden ve iradenin ortaya koyduğu beklentileri yıkarak ilahi varlığa yaklaşmanın ya da onunla bütünleşmenin bir yolu olarak kabul edilmiştir. Böylece birey bedeni aracılığı ile dinsel olarak toplumsallaştırılır(Özbudun, 2015:78). Dini normlarla kuşatılmış bireyin yaşam biçimi ve tutumları bir model olarak inşa edilirken, yeniden toplumsallaşma süreçlerinin modelleri de yaratılmış olmaktadır. Dini referanslar bağlamında, Tanrı sevgisi(korku/endişe/beklenti/umut) ile üstlenilen çileci yaşam, O’na yönelik derin sevgide doruğa ulaşma noktası olarak tarif edilmektedir. Beden ve arzuları aracılığı ile birey, sürekli olarak dünya, beden ve şeytan tarafından tehdit edilmektedir. Çeşitli metinlerde dünyadan vazgeçen, dünyayı dikkate almayan ya da geçiciliğine karşı farkındalık taşıyan bireyler övülmektedir (Newman, 1995: 21).

Dinler, Tanrı ile insan zihni arasında doğrudan bir bağlantı kurmada önemli bir role sahiptirler. Bu yaklaşım XIX. yüzyılda yükselen Evanjelik yaklaşım için özellikle önemli olduğu kadar Protestanlığın insanlık ve Mesih arasında daha kişisel, içe doğru bir ilişki arayışı da bu bağlamda değerlendirilebilir (Opp, 2005: 16). Bu bağlamda Hristiyanlık Yahudilik ve İslam’ın üç büyük din olarak bedenın denetiminde önemli mekanizmalara sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Hıdır (2016: 2019) İslam ile beden arasında son derece yakın bir ilişkinin olduğunu ve bu ilişkinin oldukça hassas bir denge içerdiğini ifade etmektedir. Bu dengenin bozulması din ile ilişkinin bozulması sonucunu

beraberinde getirebilecektir. Burada ayrıca iç içe geçmiş bir anlamlılıktan bahsedilmektedir. Bu anlamlılık sürecinde beden, ruh ve olumlu tutumlar olmadan değersiz ve anlamını yitirmiş olarak kabul edilmektedir. Ruh, bedene anlam yükleyen ve onu değerli kılan bir öz olarak tanımlanırken, beden davranışlarına yön veren bilinç de bedene “iyi tutumları” giydirecek değerini ve anlamını yükseltmektedir. Bu noktada “Ameller niyetlere göredir” hadisi de bunun bir delili olarak kabul edilmektedir. Yahudilikte de beden iyi amelleri yerine getirmede bir araç olarak değerlendirilmiştir. Yahudi dini açısından da ruh ile beden arasında bir ayrım söz konusudur. Bu ayrımında ruh bedeni yöneterek ona tinsellik kazandırır (Vali, 30 Aralık 2015 tarihli Şalom Gazetesindeki yazısından). Canatan (2016: 193-205-206)’a göre kökleri Hz. İbrahim’e kadar dayanan profetik dinler (Musevilik, Hristiyanlık, İslam) benzer mesajlar ortaya koymakla birlikte bedeni algılama biçimleri bir birinden farklılaşmaktadır. Hristiyanlık yaratılış öyküsünün bir yansıması olarak dünya hayatını ve ondan zevk almayı yadsımaktadır. Hristiyanlığa göre ilk günah dünyaya insan tarafından getirilmiştir. Dolayısıyla tüm insanlar günahkâr doğarlar ve tüm hayatlarını bu günahtan arınmaya adanır. Bu bağlamda dünyevi olan değersiz ve kutsalm karşıtıdır. Bu bakış açısı bireyin fiziksel yaşam alanını temsil eden bedene de yansımıştır. Buna göre topraktan bir parça olarak yaratılan beden/bedenin içinde konumlanan arzu ve haz ruhun yükselme ve arınma talebini engeller. Dolayısıyla Hristiyanlık bedene çileci bir bakış açısıyla yaklaşmış ve arınmanın yolu olarak bedenin arzu ve isteklerinden uzaklaştırılmasını ve terbiye edilmesini görmüştür. Bu bağlamda ölüm günahkâr ve hazcı bedenden uzaklaşma olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Hristiyanlıkta beden sürekli gözetim altında tutulması ve sıkıca denetlenmesi gereken bir nesnedir. Şeytanın tam olarak alt edilememesi bireyi sürekli tetikte beklemeye ve hazları fark etmeye itmektedir. Çünkü şeytan bu hazlar üzerinden bireye yaklaşmayı başarmaktadır. Bu yönüyle Hristiyan papazları da günahla savaşan bir kolluk gücü olarak tanımlanmakta ve şeytanın onları bedensel hazlar üzerinden ele geçirmesine karşı eğitilmektedirler (Özbudun, 2015: 78).

Kuranda da insanın topraktan yaratıldığı onaylanmaktadır. “And olsun ki biz insanı çamurdan süzölmüş bir hülasadan (özden) yarattık.” (Mü'minun, 23/12). Tanrı'nın üflediği ruh sayesinde beden can kazanmış ve yaşam bulmuştur. İslam açısından beden çamurdan yaratılan, can üflenerek

hayat bulan ve insana emanet edilmiş bir nesnedir. Esas olan ruh ve onun arzularıdır. Beden aşırı arzularıyla bireyi ruhtan uzaklaştırmakta ve bireyin daha fazla dünyanın geçici güzelliklerine kapılmasına neden olmaktadır. İslam dinini yaşam pratiklerinin oluşumunda önemli rol oynayan tasavvuf inancında bunun altı çizilmektedir. Buna göre birey dünya hayatı ile ilgili ne kadar çok çaba içerisine girerse o kadar çok dünyevileşir ve Tanrı'dan uzaklaşır. Bu bağlamda her ne kadar İslam dini açısından onaylanmasa da birçok sufi tarikat, “çileci pratikler” üzerinden bedene acı çektirmekte, onu cezalandırmakta ve mahrum bırakmaktadır (Özbudun, 2015: 81). Bununla birlikte üç ilahi din içinde bedene karşı en olumlu yaklaşım Museviliğe aittir. Musevilikte bu yaklaşımın oturmasında Tevrat'ta insanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığının ifade edilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. “Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı”(Yaratılış, 1: 27).İnsan ya da beden Tanrı'nın suretinde yaratıldığı için değerli olarak görülmüştür (Yaman, 2016: 352; Canatan, 2016: 205-206).

Modernleşme süreci dinin beden üzerindeki iktidar ve denetimine yeni bir boyut kazandırmıştır. Ancak modern bireyin beden üzerinde işaretlediği denetim alanlarının modern dönemlerle sınırlandırılması mümkün değildir. Bu bağlamda din ve modernizm bedeni ayrı biçimlerde idealize edilen bireyin yaratıldığı bir alan olarak tanımlamışlardır. Köklerini tarihin derinliklerinden alan bu yaklaşımın izlerini, canlılar üzerinde yüz estetiğinin ilk kaydedildiği eski Hint Sanscrit metinlerine kadar götürebiliriz. Bu metinlerde tanımlanan estetik cerrahisi operasyonları, modern cerrahlar tarihinin en az M.Ö 600'e kadar uzanabildiğini ortaya koymaktadır. Hindu cerrahı Susuhruta, burun estetiğini oldukça erken bir zamanda performans kapasiteleri açısından tarif etti. Aynı zamanda devletler, geleneksel olarak savaş zamanları, uluslararası gerginlik veya hızlı sosyal değişim sırasında ulusların sağlığı ve zindeliği konusunda endişe duydular. XX. yüzyılın başlarında Amerika ve İngiltere'deki ulusal verimlilik hareketleri fiziksel ve üretken zindeliğe odaklanırken, XIX. yüzyılın ortalarında Çin'de yaşanan askeri krizler üzerinde duruldu. Bu yüzyıl nüfusun fiziksel yeterliliğini inceleyen kendi kendini güçlendiren bir hareketle sonuçlandı. Bununla birlikte, tartışmalı olarak emsalsiz olan beden ve kimliğe yansıyan bir biçimlendirme söz konusudur. Böylece bedenler zamanla kimlik duygusu üzerinde merkezileşirken, kontrolü kendisine ve toplumsal yapılara

bırakılmış olgular olarak gelişti (Shilling, 1993: 21-22). Bu bağlamda bedenın sağlığı, görünümü, estetiği, işlevselliği denetimin yeni biçimlerini üretmiştir (Bingöl, 2017: 92).

Dolayısıyla dinler açısından bir denetim nesnesi olan beden, modern yaşamın insan tasavvurunun elinden bu denetim gerçeğini almayı başaramamıştır. Toplumsal ve kültürel olarak yaratım normlarının nesnesi olan beden, bir işaretlenme ve temsil alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu yaklaşım biyolojik bedenleri toplumsal ve kültürel bedenlere dönüştürmektedir. Bu yönüyle toplumsal ve kültürel normların, toplumsal yaşamın her alanı içerisinde bedeni biçimlendirdiğini söyleyebiliriz. Beden içinde yaşadığı toplumun kültürel, dini, geleneksel yapısının temsil edildiği bir alan olarak işaretlenirken, bu temsilin zihinlerde kemikleşmesine de katkıda bulunmaktadır. Dinler bedenler üzerinde ideal bireyi inşa etme çabasına girerken, bedenın denetimini de büyük oranda elde etmişlerdir. Bu aslında kültürler, inançlar ve gelenekler açısından da geçerli bir durumdur. İnançlar, ideolojiler, gelenekler, kültürler bireyin bedenine işaretlenebildikleri oranda denetim şansı elde etmektedirler. Bu denetim arzusu, hangi ideoloji, kültür ya da dinden gelirse gelsin bireyin kendi bedenini algılama sürecini pasifleştirerek araya girmektedir. Bu bağlamda kutsal bir forma büründürülen beden, tam bir denetimin nesnesi olmaya ikna edilmiştir. Bedenın arzuları ile kutsal metinlerin normları arasındaki çelişkiler ise “günah” olarak kodlanmış ve denetimin güçlendirilmesinde bir araç olarak kullanılmıştır. Bu da dinlerin beden üzerindeki denetimini kutsal bir dil üzerinden meşrulaştırılmasına zemin hazırlamıştır (Demir, 2018: 314). Lomax (2018: 7)’a göre din kültürün dışında değil, içinde biçimlenmektedir. Dolayısıyla kültürün hücrenel bileşenlerine sinmiş olan değer ve bakış açılarının dinleri etkilememesi mümkün değildir. Ataerkilliđin dinler üzerindeki etkisinin izi sürüldüğünde söz konusu yaklaşımın büyük oranda doğrulandığını söyleyebiliriz. Bu itibarla din, insan deneyimi içindeki meşru ifade tarzlarının kodunu çözme, analiz etme ve teorileştirme amaçlarını üzerinde taşıyan bir yapı olarak kültürden de büyük oranda beslenmektedir. Birçok araştırmada İncil, Kuran, Vedalar ve Tevrat’ın erkek bir bakış açısıyla kadın bedenine odaklandığı ifade edilmektedir. Böylece kültürde kökleşmiş ataerkilliğin bakış açısıyla beden değerlendirilmektedir (Sukovataya, 2002: 186).

DİN VE KADIN BEDENİNİN DENETİMİ

Din normları aracılığı ile toplumsal hayatı biçimlendirmektedir. Din bir simgeler ve anlamlar ağı olarak birey üzerinden toplumu kuşatır ve toplumu kendi normlarına göre yeniden inşa eder. Dinin toplumsal denetimi bireyin bedeninin denetimi ile başlar. Dinler açısından ve özellikle üç büyük ilahi din açısından bedenler benzer ve farklı algılarla tanımlanmaktadır. İnsanın yaratılışı ile ilgili olarak kutsal kitaplarda aktarılanlara bakıldığında beden bireyin iğdiş edilmesinde ve biçimlendirilmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Yaratılış hikayelerinde Adem ve Havva'nın işledikleri günahın bir karşılığı olarak vücutlarının örtü ve giysilerden arındırılması bir yaptırım biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece bedenin mahremiyet alanlarına ayrılarak işaretlenmesinin insanın var oluşundan buyana olageldiğini söyleyebiliriz. Bir anlamda insanın maddesel var oluşunu simgeleyen beden, bazı dinler açısından olumlu bir anlam taşıırken bazıları açısından da oldukça olumsuz bir anlam içeriğine sahiptir. Dinler açısından beden bazen ruhun ikamet yeri, aklın zıddı ya da karşıtı, haz ve acıların deneyimlenme merkezi, benliğin ve sosyal var olmanın temel pratik alanı ve sembolü olarak tanımlanmıştır (Martı, 2016: 234). Çok farklı açılardan bir var olmayı, görünürlüğü sembolize eden beden, dinler açısında kutsal normların pratik edildiği alan olarak da değer taşır. Beden ve ruh arasındaki bu ikilik hiyerarşik bir dizilimi ifade eder. Bu açıdan bakıldığında dinler açısından anlamların inşasında bu ikilik temel bir role sahiptir. Öyle ki bu hiyerarşide alta sıralanmış olan kadın bedeninin ve cinselliğin günahla ve hatta kötülükle ilişkilendirilmesi, denetim içerisinde daha derin bir denetim sürecini inşa etmiş ve meşrulaştırmıştır (Keefe, 2001: 10). Bu açıdan bakıldığında beden hazlarına karşı savaşılan ve kontrol altında tutulması gereken bir nesne olarak algılanmakla birlikte kadın bedeni bir yönüyle haz ve isteklerin tahrikçisi olarak da işaretlenmiştir.

İslam açısından eril ve dişil bedenlerde birbirinden farklı denetimlere tabidir. Bu bağlamda İslam dini açısından da kadın ve erkek bedenleri arasında hiyerarşik bir dizin söz konusudur. Bu dizinde kadın bedeni perdelenen, saklanan ve gizlenmesi gereken bir alan olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla buyruk ve emirlerin erkekler üzerinden muhatabı olan kadınlar, özel alanla özdeşleştirilmiş ve geleneklerinde desteğiyle kamusal alandan dışlanan bedenler olmuştur (Özbudun, 2015:

83). Benzer bir açıyla değerlendirmelerde bulunan Medina (2014: 877), Müslüman ataerkilliğinin, Müslüman kadınları, erkek dindaşlarını günden korumak için bedenlerini örtmeleri gerektiğine inandırdığını ifade etmektedir. Ona göre, bu bağlamda kadın bedenleri açısından iki seçenek söz konusudur. Bunlardan ilki, doğru ve erdemli bir Meryem olarak İsa'nın Annesi olmak ve ya boyalı ve alımlı bir İsrail Kraliçesi Jezebel² olmaktır. Ailenin ve toplumun malı olan kadın bedeni, korunması, saklanması ve perdelenmesi gereken bir beden olarak yeniden ve yeniden inşa edilir. İslam toplumlarında beden mahremiyeti, kadın bedeni üzerinden biçimlendirilmiş ve içerik kazanmıştır. Kadın bedeni, bir “görünmezlik” üzerine inşa edilmiş ve bakışlardan saklanan bir içeriğe dönüşmüştür. Bu da kadının bedeni üzerinden tanımlanmasına ve kamusal alandan uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Mahremiyet ve görünmezlik üzerinden kamusal hayatın dışında tanımlanması meşrulaştırılan kadın bedeni, toplumsal bütünün temel ötekisi olmaya mahkûm edilmiştir (Martı, 2016: 239-241).

“Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Açıkta kalanlardan başka süslerini göstermesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları, hizmetlerinde bulunan köleleri ve câriyeleri, cinsî arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler. Yürürken, gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü’minler! Hepiniz Allâh’a tevbe edin. Umulur ki kurtuluşa erersiniz.” (Nûr Suresi, 31).

“Evlenmekten umudunu kesmiş yaşlı kadınların, cinsî câzibelerini sergilemeksizin giysilerini çıkarmalarında onlar için bir mahzur yoktur ...” (Nûr Suresi, 60). Kadın bedeni cinsel olarak bir cazibe imgesi olarak kodlandığı için gizlenmesi ve saklanması emredilmektedir. Dolayısıyla bedenlerin cinsiyetleri üzerinden tanımlanma biçimleri, her bedene karşı toplumun beklentilerini de farklılaştırmaktadır. Bu bağlamda kadın bedeni, toplumsal olandan uzaklaştırılarak özel olana yaklaştırılmıştır. Bu da ataerkil bakış açısının biçimlendirdiği sosyal ve kültürel değerlerin, kadın

² Tevrat ve İncil’de adı geçen en kötü yürekli ve en günahkâr kadın.

bedenini, erkeğin cinsel partneri olmasının yanında özel alanda bakım veren birey olarak kodlanmasında etkili olmaktadır(Bilgin, 2016:222) .

Benzer bir uygulamanın Hristiyanlık pratiklerinde de olduğunu söyleyebiliriz. Hristiyanlık inancında büyük önem taşıyan “İlk Günah” kadını ve kadın bedenini değerlendirme sürecinde temel bakış açısını biçimlendirmektedir. Bu yönüyle kadın haram meyveyi Adem’e yedirerek insanoğlunun cennetten kovuşunun müsebbibi ve dünyada pek çok kötülüğün ortaya çıkışının nedenidir. Bir anlamda kadın Pandora’nın kutusunu açan eldir. Hatta ölümlülüğü insanoğluna bulaştırandır. O, ilk günahın işlenmesine aracılık ederken bir yandan da insan neslinin günahkârlık mirasına sahip olmasına neden olmuştur. Yine bu büyük günahın bir sonucu olarak geçici (fani) dünyaya sürülmenin mimarı olarak kabul edilen kadın, dünya üzerindeki kıtlık ve açlığın da müsebbibi olarak değerlendirilmiştir (Turan ve Duman, 2018: 172). Burada kadın bedeni “baştan çıkarıcı” ve “aldatıcı” olarak tanımlanmıştır.

Hristiyan Avrupa tarihinde de 1700’lerden önce kadınlar büyü ve büyücülüğün önde gelen aktörleri olarak kabul edilmekteydiler. Büyücülükte kadınların günah keçisi ilan edilmelerinin temel sebebi, şeytanın cinsel ayartmalarına açık olarak değerlendirilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kadınlar irrasyonel, duygusal ve kendine hâkim olamayan varlıklar olarak suçlanmışlardır. Adem ile Havva’nın cennetten kovulma hikayesi bunu destekleyen bir inanç biçimine dönüşmüştür (Turner, 2011: 108-109). Dünya üzerinde önemli oranda mensubu bulunan Hristiyan inancı başlangıçta yoksulları, köleleri ve kadınları peşinden koşturan bir inanış biçimi olarak öne çıkmaktadır. Toplumda ötekileştirilen kesimleri kucaklayan, onları sahiplenen bir anlayışa sahipken, kilisenin kurumsallaşması ile birlikte “ilk günah”ın sorumlusunun tanımlanması ihtiyacı duymuştur. Havva imgesi yasak elmanın yenmesinde ilk fail olarak değerlendirilmiştir. Havva’nın kadın olması, elmayı yeme eylemini pratik eden ilk kişi olmasından daha fazla etkili bir durum olarak öne çıkarılmıştır. Âdem, kadın Havva’dan etkilenmiş ve bu yüzden elmayı yemiştir. Bu bağlamda “Havva” imgesi cinsiyetçiliğin sürdürülmesinde bir silah haline gelirken, cinsellik utanç verici bir durum olarak kadın bedenine işaretlenmiştir. Böylece kadın, yeniden bedeni üzerinden ikincilleştirilmiştir

(Berkday, Haber Bülteni: 37). Kadın erkek için yaratılmış bir birey olarak algılanmıştır.

"...Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratıldı. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı..."(Korintliler 11:8-9).

Dinler açısından cinsiyet beden aracılığıyla temsil edilen farklılıkların bir simgesi olarak kodlanmaktadır. Kadın bedeni Eski Ahit'in de önemli ve tartışmalı konularından biridir. Bununla birlikte eski İsrail dininde temelde bir tür erkek egemenliğinin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Eski İsrail dininde kadının rolünün baskın olmamasıyla birlikte kadın bedeninin aslında önemli bir yere sahip olduğunu ifade edebiliriz. Eski Ahit'te çıplaklık Adem ve Havva için önemli bir sorun olarak tanımlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında sorun olan bedenler söz konusudur. Ancak bu sorunlu bedenler sonraki dönemde cinsiyetçi bir parçalanma yaşamış ve sorunlu beden olarak yalnızca kadın bedeni işaretlenmiştir. Dolayısıyla insan vücudu, yaşamın ikircikli bir faktörü olarak öne çıkmaktadır. Eski Ahit'in kadın bedeni konusunda ikircikli bir yaklaşıma sahip olduğunu bedeni hem erkekler için bir günah cezbedici hem de aynı erkekler için en önemli mutluluk kaynağı olarak tanımlamasından çıkarabiliyoruz. (Köszeghy, 2015: 43). Burada örtük mesaj, kadın bedeninin dikkat dağıtıcı ve aldatıcı olarak değerlendirilmesidir. Yahudilikte kadın bedeninin algılanış biçiminin anlaşılması bağlamında Lilit miti önemli bir anlam taşımaktadır. Havva'dan önce yaratıldığına ve Adem'in ilk karısı olduğuna inanılan Lilit'in, asiliği nedeniyle Aden bahçelerinden kovulduğuna inanılmaktadır. Tevrat'ta adı geçmeyen ve Tanrı tarafından Kızıldeniz'e sürülen Lilit, burada iblislerle yaşamaktadır ve her gün yüzlerce iblis doğurmaktadır. Bunun yanında ortaçağ Yahudi mitleri ve haham anlatıları Lilit'i "iyiyi ve kötüyü bilme ağacı"ndaki yılan olarak tasvir etmektedirler.

" Yılan kadına, Tanrı gerçekten, bahçedeki ağaçların hiçbirinin meyvesini yemeyin dedi mi? diye sordu Kadın, bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz, diye yanıtladı. Ancak Tanrı bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın, yoksa ölürsünüz dedi. Yılan, kesinlikle ölmezsiniz dedi, Çünkü Tanrı biliyor ki o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyi kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız. Kadın ağacın güzel meyvesinin uygun ve bilgelik kazanmak için çekici

olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi.”(Yaratılış, 3: 1-5).

Burada Lilit ve yılan arasında kurulan özdeşim, onun “ayartıcı” bir kadın olarak tasvir edilmesine neden olmuştur. Lilit’in yalnız uyuyan erkeklerin rüyasına girerek onları cinsel olarak uyardığına inanılmaktadır (Hepşen, 2010). Mitlerin ve mitolojilerin insan hayatındaki etkilerinin devamlılığına inanan Mascetti (2000: 12), mitolojinin inananlar için yalnızca bir yaratılış şarkısı olmadığını ve fiilen yaşadığını ifade eder. “Tanrılar, Tanrıçalar, kahramanlar kadar ölü erkek ve kadınlar, bir eyleme girişmeden önce bir adım geri çekilirler; tıpkı ölüm vuruşundan önce karşısındaki boğayı onurlandıran bir matador kıyıya çarpmadan önce hızını kesen bir dalga gibi. Böyle anlarda konuşan sessizliktir; onun sesi bize derin bir tatmin duygusu verir, çünkü içinde gerçeğin çınlaması vardır” (Mascetti, 2000: 12). Kadın bedeni dinlerin büyük bir kısmında örtülmesi ve gizlenmesi gereken bir nesne olarak tanımlanmaktadır. Tevrat başını örterek dışarı çıkan kadını “namuslu kadın” olarak tanımlarken, kadın bedenini diğer bedenlerden ayırarak gizlenmesi gereken bir beden olarak işaretlemektedir. Çıplaklık kadın ve erkek için günah sayılan bir durum olarak tanımlanmasına rağmen gerek kamusal alanda gerekse ibadet edilen mekanlarda örtünmesi ve saklanması gereken beden kadın bedenidir (Hepşen, 2010: 101).

Kadın bedeni bedenler içerisinde işaretlenmeye, denetime ve biçimlenmeye en fazla maruz kalan bedendir. Toplumda egemen olan cinsiyet algısı bedenlerin toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş sürecinde ilgisinin büyük oranda kadın bedeni üzerine çevirmekte ve ona odaklanmaktadır. Bedenler içerisinde kadın bedeni, çoğunlukla ahlaki ve toplumsal istikrarı tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmiş ve normlarla çevrelenmeye çalışılmıştır. Bu açıdan özellikle kadın cinselliği, kadının üreme kapasitesini kontrol altında tutma adına dinsel ve büyüsel pratiklerin hedefi olmuştur. Neredeyse tüm dinler açısından kadın bedeni denetlenmesi öncelikli olan bedendir. Hatta bazı özellikleri nedeniyle bu denetim tecrit ve cezalandırmayı da içinde barındırmaktadır.

Bu bağlamda Regl döneminde kadının kirliliği ya da olumsuz durumların nedeni olarak kabul edilmesi sadece kitabi dinlere ait bir yaklaşım değildir. Örneğim Eskimolar, regl döneminde bir kadının

toplumsal normları ihlal etmesi durumunun, erkeklerin av faaliyetine büyük zarar vereceği inancındadır. Bu yaklaşımın bir yansıması olarak av başarısız olduğunda grup bir araya gelmekte ve grubun kadınlara işledikleri günahlar itiraf ettirilmektedir (Turner, 2011: 108-109). Yapılan çalışmalarda beden ve bedeninin denetim süreçlerinden bahsedilse de özelden kadın bedeninin bu denetimi daha derin bir biçimde deneyimlediğini göstermektedir. Örneğin Foucault, disipline edilen bedenlerin ve üretilen ve uysallaştırılan öznelerden bahsetmektedir. Ancak bu uysallaştırma sürecine tabi olanların çoğunun kadın olduğundan ve iktidar/bilgi alanlarına odaklanırken, “erkek egemenliği” nin kadınlara karşılayan ilk egemenlik biçimi olduğunu ifade etmemiştir. Foucault genellikle iktidarı, herkese eşit derecede boyun eğdiren bir güç olarak tanımlamayı tercih etmiştir (Sawicki, 1991: 49). Ancak ortaya çıkan denetim ve egemenlik biçimlerinin denetim gözlerini diktikleri ilk beden kadın bedeni olmaktadır.

SONUÇ

Beden algısı toplumların içinde bulunduğu sosyal ve kültürel yapıya göre değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda bedenin algılanma biçimleri üzerinden bir tanımsallığa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte bedenler tarih boyunca iktidar olma ve hükmetme bağlamında araçsallaştırılmış özneler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kadın bedeni mitoojilerde, kültürlerde, geleneklerde bir birinden farklı algılar çerçevesinde tanımlanmıştır. Toplumların sosyal yaşamları ve kültürleri üzerinde önemli bir role sahip olan dinler, bedenin algılanış biçimleri üzerinde etkili bir bakış açısı inşa edebildikleri gibi kadın bedeninin algılanışı üzerinde de etkili olmuşlardır. Çalışmada semavi dinlerde kadın bedeninin algılanış biçimini ortaya koymaya çalıştık. Ancak semavi dinler dışında da birçok dinde kadın bedeninin “ötekileştirildiği” bilinmektedir. Yapılan farklı çalışmalarda da semavi dinler açısından kadın bedeni bir denetim nesnesidir. Dine dair birçok yasaklayıcı norm kadın bedeni üzerinden somutlaştırılmakta ve kadın bedeni zaman zaman dinin iktidar pratiğinin en somut alanı olabilmektedir. Dinler açısından kadın bedeni “yasaklı” bir bedendir. Görünmesi ya da varlığını hissettirmesi dinin sofistیک yapısına bir tehdit olarak algılanmıştır. Kadın bedeninin cinsellik kavramı ile ilintili bir biçimde ele alınması, kadının tüm bedeninin saklanması, gizlenmesi gereken bir alan olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu da

kadın bedeninin toplumda cinsel düzensizliğin (fitne) tetikleyicisi olacağı yaklaşımını pekiştirmiştir. Dinler açısından kadın bedeni ayıplı ve ilk günahın pratik edilmesinin sorumlusu olarak değerlendirilmesi nedeniyle büyük bir denetimin nesnesi haline getirilmiş ve bu durum doğallaştırılmıştır. Bu da kadınların tecrit ve denetimine toplumsal olarak bir meşruiyet kazandırmıştır. Bu bağlamda ataerkil normlar da din adı altında meşruluk kazanabilmekte ve kadın bedeninin denetimi toplumsallaşmanın önemli bir normu olarak kemikleşebilmektedir. Bu da bir yandan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını beslerken diğer yandan da bu ayrımcılığın kadını ikincilleştirmesine hizmet etmektedir. Dinler tüm bedenlerin denetimi üzerinden dindar bireyi inşa etmeye çalışırken, kadın bedeni cinsellikle ve ilk günahla ilişkilendirilmesi nedeniyle bu inşa sürecinde en fazla denetlenen beden olarak öne çıkmaktadır. Böylece kadın bedeni toplumsallaşma süreciyle birlikte tüm kurumsal yapılara sinen bir denetimin nesnesi olmaktadır. Bu denetim tarihi süreç içerisinde farklı kurumlardan meşruiyet devşirebilmektedir.

KAYNAKLAR

Azzarito, L.(2009), The Panopticon of physical education: pretty, Active and Ideally White, Physical Education and Sport Pedagogy, 1(14):19-39.

Berktaş, F.(tarih yok),Tektanrılı Dinler Kadın Bedeninin Toplumsal Denetimi, Haber Bülteni/Dosya

Bingöl, O.(2017), “Bedenin Sosyolojisi: Nasıl? Niçin?” Mavi Atlas, 5(1): 86-96.

Bilgin, R.(2016), Geleneksel Ve Modern Toplumda Kadın Bedeni Ve Cinselliği, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (26)1: 219-243.

Canatan, K.(2016), Profetik Dinlerde “Dünya” ve “Beden”in Değeri: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Beden Sosyolojisi, Ed:Kadir Canatan, İstanbul:Açılım Kitap:191-215.

Demez, G.(2009), Sınıfsal ve Bireysel Kimlik Oluşumunda Beden Sorunu:Habitus, Toplum Bilim Dergisi, Beden Sosyolojisi Özel Sayısı:17-27.

Demir, T.(2018), Kutsaldan Sekülere Değişen Beden Algısı, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,(9)20:312-325.

Foucault, M.(1992), Hapisanenin Doğuşu, çev:Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara:İmge

Gürhan, N(2010)-,Toplumsal Cinsiyet ve Din, e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi -www.e-sarkiyat.com, IV:58-80.

Hepşen, Ö. (2010). Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim’de kadın bedeni.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hıdır, Ö.(2016), Kuran ve Sünnette Beden İnanç İlişkisi, Beden Sosyolojisi, Ed:Kadir Canatan, İstanbul:Açılım Kitap:217-232.

Kaylı, Ş.D.(2015), Medyanın Toplumsal Cinsiyetle İlişkisi:Tempo Dergisinde Beden Temsilleri, Kadın Bedeni ve İstismarı, Ed:Fatma Zehra Fidan ve Duygu Alptekin, Opsiyon yayınları İstanbul

Keefe, A.A.(2001), Woman's Body and the Social Body in Hosea, Journal For The Study Of The Old Testament Supplement Series, Edt:David J.A. Clines Philip R. Davies, Published by Sheffield Academic Press Ltd The Tower Building, 11 York Road, London SE1 7NX 370 Lexington Avenue, New York, NY 10017-6550

Köszeghy,M(2015), The Female Body in Israel and Judah before the Exile, Edited by Géza G. Xeravits, Religion and Female Body in Ancient Judaism and Its Environments, Deuterocanonical and Cognate Literature Studies, Volume:28:43-54.

Lomax, T.(2018), J ezebel Unhinged: Loosing the Black Female Body in Religion and Culture, Duke University Press.

Martı, H.(2016), Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyet, Beden Sosyolojisi, Ed:Kadir Canatan, İstanbul:Açılım Kitap:233-246.

Mascetti, M. D. (2010), İçimizdeki Tanrıça: Kadınlığın Mitolojisi, İstanbul:Doğan Kitapçılık.

Medina, J.(2014), This Battlefield Called My Body: Warring over the Muslim Female. Religions, 5: 876–885.

Nazlı, A. (2005) ‘Görünmeyen’ Beden’den ‘Görünen’ Beden’e Beden’in Sosyolojisi, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 2:71–87.

Newman, B.(1995), From Virile Woman to Woman Christ, University of Pennsylvania, Philadelphia

Okumuş, E.(2009), Bedene Müdahalenin Sosyolojisi, Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, 2:1-15.

Okumuş, E.(2016), Bedene Müdahalenin sosyolojisi, Beden Sosyolojisi, Ed:Kadir Canatan, İstanbul:Açılım Kitap:45-67.

Opp, j.(2005), The Lord for the Body Religion, Medicine, and Protestant Faith Healing in Canada, 1880–1930, McGill–Queen’s University Press Montreal & Kingston London Ithaca

Özbudun, S.(2015), Dinler, İslam ve Kadın Bedeni, Kadın Bedeni ve İstismarı, Ed:Fatma Zehra Fidan ve Duygu Alptekin, Opsiyon yayınları:75-92.

Sawicki, J.(1991), Disciplining Foucault:Feminism, Power and Body, O Routledge Taylor & Francis Group New York And London.

Shilling, C.(1993), The Body and Social Theory, London:Sage Publications

Shilling, C.(2005), The Body in Culture, Technology and Society, Londoan, Thousand Oaks New Delhi:Sage Publications

Sukovataya, V.A.2002),Феминистская теология и тендерные исследования в религии: перспективы новой духовности,(Dinde feminist teoloji ve toplumsal cinsiyet çalışmaları: perspektifler yeni maneviyat)ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ И СОВРЕМЕННОСТЬ(Sosyal Bilimler ve Modernite), 4:183-192.

Topcan, Ö.(2010), Yahudilik Ve Hıristiyanlık Din Geleneklerinde Toplumsal Cinsiyet, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Turan, M. Duman, H.(2018), Mary Daly’nin Ataerkil Hristiyan Tanrı Anlayışı Hakkındaki Eleştirileri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 44:167-188.

Turner, B.S.(2011), Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi, Çev:Ümit Tatlıcan,Bursa:Sentez

User, İ.(2010), Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni, Kadın ve Bedeni, Ed:Yasemin İnceoğlu, Altan Kar, Ayrıntı Yayınları

Vali, S. E.(2015), Yahudi Bakış Açısıyla, Fiziksel Dünyamızda Vücut ve Güzellik <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-97632> Erişim Tarihi:07.08.2020

Yaman, S.(2016), Tevrat'a Göre İnsan Hayatı ve Onurunun Kutsallığı, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, (5)2:338-354.

Yumul, A.(2012), Ötekiliđi Bedenlere Kaydetmek, Ayrımcılığa Çok Yönlü Yaklaşımlar, Der:Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları